

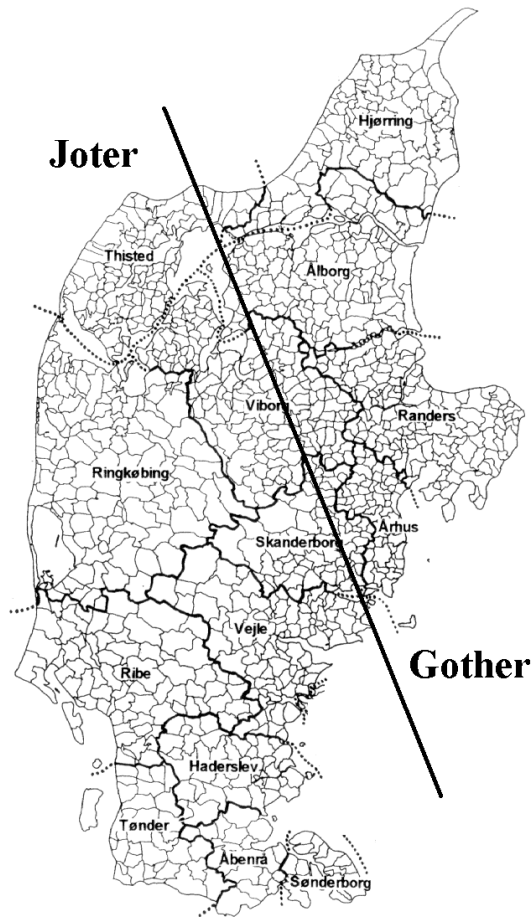
Jyske menneskeædere i lange bukser

Forfatteren Steen Steensen Blicher (11. okt 1782 – 26. Mar 1848) lavede, mens han var sognepræst i Spentrup og Gassum i Århus stift, en beskrivelse af Viborg amt, på opfordring fra Det Kongelige Landhusholdningsselskab.

Her er et lille udpluk fra bogen, som nok kan få os alle sammen til at kigge i spejlet, for at se hvor vi har vores genetiske arv fra.

”Viborg Amt har dette Særegne: at dets Bondealmue med hensyn til Oprindelsen deler sig i trende Stammer.

Den første, som jeg kalder den jotiske, og anser for Urstammen, beboer den langt større vestlige og søndre Deel: nemlig hele Salling, Fiends, Lysgaard, Hids, samt de Strækninger af Medelsom og Nørrelyng Herreder, der ligge vesten for en Linie dragen fra Tange Færge og til Udløbet af Skals Aae.

Amtsinddelingen 1793-1970

Det er ej allene Historien eller maaske Sagnene, som lærer os: at halvøen i den dunkle Oldtid var beboet af et Folkeslag, som af de fra Østen indbrydende Gother, kaldtes Joter¹ egentlig Eotner, det er Ædere (Menneskeædere). Men disse Urbeboere, der endnu indtage Veile, Ribe, Ringkøbing, Thisted, Vestparten af Viborg, og noget af Skanderborg Amter, adskille sig umiskjendeligen fra Jyllands øvrige Indvaanere ved Sprog, Klædedragt, Leveviis, Karakter og Legemsskabning.

Sproget eller Mundarten er oprindelig at udlede fra det germaniske Tungemaal, men med senere Indblanding af det gothiske. Joterne – lad mig betegne Vesterjyderne (som og Sønderjyderne) ved dette Navn! – bruge, som Germaner og som overhovedet de allerfleste andre Folkeslag, den bestemte Artikel foran – ej som Gotherne bagved. – De have endvidere mangfoldige Provincialord, dem Gotherne ej engang kjende, men af hvilke de fleste gjenfindes i Plattydsk, Nedertydsk, hollandsk, angelsachsisk og engelsk. Det samme finder Sted ved flere af deres Talemaader, - vendinger og Ordsprog. Men selve Udtalen eller Betoningen er saa væsentlig forskellig, at en Udlænding, som uden at forstaa Sproget og Dialekterne hørte en Østerjyde og Vesterjyde tale sammen, letteligt maatte bringes til at troe: at de vare Beboere af forskellige Riger – jeg havde nær sagt Verdensdele. Jotens Tone er haard,

¹ See især den angeksachsiske Digting: Biovulfssaga.

stødende, Knærkende, og derhos – saa at sige: toneløs; da Gothens derimod er langtrukken og syngende som hans øvrige Stammeslægtingers i Norden, og ligesom disse hænger han Artiklen altid bagved sit Hovedord. At begge alligevel have meget tilfældes, nedriver ikke min Hypothes; thi det er ikke min Mening, at Gotherne skulde have aldeles fortrængt eller udrøddet Joterne i Østerjylland. Mange ere vistnok bleve tilbage, vel fra Førstningen af i en underordnet Forfatning, men dog efterhaanden sammensmeltede med hine. Og derfor er meget i de Overvundnes Sprog – saavel som flere Ejendommeligheder – gaaet over til Sejerherren; saaledes som det oldbritiske til de germaniske og normanniske Erobrere, og det latinske i Sydeuropa til dettes nordlige og østlige Undertvungne.

Klædedragten fremviser en lignende Forskellighed. Jotens Livfarve er graae, Gothens blaae. Joten har meest lange Kjoler eller Frakker, Gothen korte eller Jakker, og disse – fornemmelig i Omersyssel – prydede med mange Tin- eller Sølv-Knapper. Gothen har meest Knæbuxer, som naae højt op over Maven, og holdes af Seler, Joten har meest lange Buxer (Broger), som bæres af Hofterne.

Quindernes Dragt er ligesaa forskellig; de Gothiske ustridig smukkeste.

Med hensyn til Leveviis, da baade spiser og boer Gothen – med enkelte Undtagelser – bedre end Joten. Vel have de Sidste i senere Tider begyndt med at brænde Teglsteen og

bygge af Grundmuur, men det Indvendige af Husene er ikke nær saa hyggeligt eller vel besat, som de Førstes. Det er og endnu meget almindeligt, at hine gaae med Uldskjorter, ligge ganske uden Skjorter, og i uldne Lagener; hvilket vist nok er for en stor Deel Aarsag i, at Fnat er saa almindelig.

Hvad nu angaaer Almeencarateren – thi ogsaa heri findes som i meget Andet mange Undtagelser – da er Gothen mere livlig og munter, men tillige mere opfarende; Joten mere alvorlig, sindig og slidsindet.

I Legemsskabning og Ansigtsdannelse er Forskelligheden endnu mere paafaldende. Gothen har en finere Knokkelbygning, større Kjødmasse, lyst haar, blaae Øine: hans Ansigt nærmer sig ovalen, dets Træk (Lineamenter) ere som dets Beendele, mindre markerte, mindre fremstaaende: hans Holdning er rankere, hans Gang lettere. Joten har Førere Knokkel-(Been-)Bygning; men han er mager; han har mørkt Haar, mørke (brune og grønne) Øine, større og skarpere Ansigtstræk – især fremstaaende Kindbakker – hans hele Ansigt nærmer sig mere firkanten: hans holdning er ikke den rankeste, hans Gang tung, langsom og sikkende. Undtagelser gives; men dersom man tager, uden forsætlig Udvalg, 6 Individier af den ene og 6 af den anden, og stiller hver for sig, da tør jeg holde 6 mod 1, at jeg ved et løseligt Blik skjælnes Vesterjyden fra Østerjyden².

² Man kan af alt det her anførte udbringe det historiske Resultat: at Gotherne fra Sjælland ere over Samsø trængte herind, og have deels fordrevet deels undervunget de ældre Indbyggere lige til den store

Den tredie Stamme udgjøre de tydske Colonister. Disse bleve for henved 80 Aar siden hentede herind fra Pfals og Hessen for at opdyrke og befolke de ødste Strækninger af den store Jydske Hederyg, navnlig Alheden fra Sejbek i Fjends Herred og til Klode-Mølle i Lysgaard Herred: en Deel af Kragelund Sogn i Hids Herred, Noget af Vrads Herred, samt en Deel af Randbøl Sogn i Tørrild Herred.”

”Disse have med Hensyn til det physiske megen Lighed med Vesterjyderne, kun at de jevnt hen ere mindre og spinklere end disse. Hvad angaaer det aandelige, da ere de – om vi faa tør sige – acclimicerede, og have temmelig træffende Lighed med vore Joter, med hvem de sandsynligviis have en, skjønndt fjern Oprindelse tilfælles. De ere i Almindelighed et godt og fredeligt Folkefærd, og – ifølge troværdige Sagn – langt sædeligere end deres først herindkomne Forfædre.”

Kilde:

Viborg Amt, Beskrevet efter Opfordring fra det kongelige Landhusholdnings-Selskab af St. St Blicher, Sognepræst til Spentrup og Gassum Menigheder i Aarhus Stift, 1839

udyrkede, men vel dengang med Skov som nu med Lyng bevorne Landbrug Alheden.